

Dichter bij Schaken (1) – zelf schaiku's maken

De coronatijd is een zorgelijke en onzekere tijd. Volgens de Wereldgezondheidsorganisatie is het belangrijk om in zo'n situatie ook te kunnen ontspannen en vermaken. De spelletjeswinkels hebben het drukker dan ooit. Ganzenborden is weer in, maar pen en papier kunnen al voldoende zijn.

Sinds het ontstaan van het schaakspel heeft men zich bezig gehouden met het maken van verzen, gedichten en poëzie geïnspireerd door ons koninklijke spel.

In de tweede helft van de vorige eeuw kwamen er regelmatig bundels uit met schaakgedichten. Denk bijvoorbeeld aan de bundels van oud-KNSB-bestuurder ir. P.J. Torbijn.

In onze nieuwe eeuw is hiervoor relatief weinig aandacht meer. Op onze site hebben we aandacht besteed aan schaakgedichten bij de kroning van onze nieuwe koning en bij het NK Schaken van 2017. Ter gelegenheid van dit NK werden acht bekende dichters uitgenodigd om een poëtisch portret te maken van de acht deelnemers. Onder deze dichters Tsead Bruijnja (nu Dichter des Vaderland) en Saskia Stehouwer (winnaar C. Buddingh' prijs). In *Matten* werd in iedere editie een schaakgedicht opgenomen en in 2006 kwam in opdracht van de organisatie van het Essent Schaaktoernooi Hoogeveen een tweetalig schaak/poëzieboekje tot stand.

In onze nieuwe serie '*Dichter bij Schaken*' willen we aandacht besteden aan verschillende vormen van schaakgedichten. Naast het publiceren van bestaande en nieuwe gedichten ook nadruk op het zelf maken van gedichten. We beginnen in deze eerste aflevering met de haiku, een creatieve en leuke uitdaging voor iedereen!

Wat is een haiku?

De haiku is van oorsprong een Japanse dichtvorm. Slechts drie regels van respectievelijk vijf, zeven en vijf lettergrepen. Slechts zeventien echte lettergrepen, niet meer en niet minder. De kunst is in zo'n kort bestek iets moois te formuleren. Een gevoel, een gedachte, een waarneming, een grap, een droom, een ruzie. Voor meer details zie: ['Bijna 50 schaiku's'](#)

De klassieke Japanse haiku kiest in de regel voor de natuur en de vier jaargetijden. De moderne haiku richt zich op zaken van alle dag in het leven van mensen. Het mag over van alles gaan.

De voor ons liggende uitdaging is haiku's te maken over het schaakspel en alles wat daarmee samenhangt. We zullen ze schaiku's noemen. Dit is nog geheel onontgonnen terrein! En het leuke is dat je het thuis met elkaar kunt doen, dat verhoogt de lol.

Haiku's en politiek

Wat weinigen weten is dat Herman van Rompuy, oud-voorzitter van de Europese Raad en oud-premier van België een liefhebber en schrijver van haiku's is. In 2010 presenteerde hij zijn eerste Haiku-bundel met vertaling in verschillende Europese talen! Hij vertelde toen:

'De beknoptheid van de haiku geeft me de gelegenheid om te komen tot het essentiële van de taal door de dingen te benoemen met weinig ruimte en niet in een geraffineerde taal.

Ik zie niet veel verband tussen poëzie en politiek. Meer verband is er tussen dichters en politici. Zo kan een haikudichter in de politiek noch extravagant noch ijdel noch extremistisch van aard zijn.

Na zijn laatste bezoek aan Washington, waar hij een kort bezoek bracht aan de Amerikaanse president Barack Obama, schreef hij op de terugweg in het vliegtuig een haiku.

Toen Jean Claude Juncker voorzitter werd van de Europese Raad, werd de scheidend voorzitter Van Rompuy door de nieuwssite *Politico* gevraagd een haiku te schrijven.

Bij het uitkomen van zijn memoires, getiteld *'Anti-memoires'* zei hij:

'Voor mij is de haiku, de ogenschijnlijk simpele Japanse versvorm, de poëzie van het verloren paradijs. Haiku heeft mijn leven niet veranderd maar heeft het een stem gegeven.'

In zijn memoires staat de volgende haiku:

Een oudere man

in de spiegel gezien

Herken ik hem wel?

Haiku-ambassadeur

Japan had Herman van Rompuy benoemd tot 'ambassadeur van de haiku', die belast werd met de promotie van het klassieke Japanse gedicht in het kader van de culturele uitwisseling tussen Japan en de Europese Unie.

Haiku's en religie

De dichter Gerard van den Boomen heeft de teksten van de bijbelboeken *Hooglied* en *Prediker* omgezet in haiku- en tankavorm. Hij maakte daarbij gebruik van verschillende oude en moderne vertalingen van deze boeken.

Haiku's en de moderniteit

Grootmeester Kees van Kooten

Kees van Kooten is in ons land de grootmeester van de haiku en zegt hierover in het dagblad *Trouw*: 'Als je eenmaal bezig bent kun je nauwelijks meer stoppen. Ik ben vaak 's nachts opgestaan om een inval te noteren. Heerlijk om te doen. Zo'n korte vorm leent zich perfect voor een verrassende wending, grap of punchline. Een grap moet pats, pats, pats zijn. Wijdlopiegheid werkt niet.'

Kees van Kooten noemt zijn haiku's 'Haikoots'. In de jaren zeventig en tachtig schreef Van Kooten al enkele Haikoots voor '*De Bescheurkalender*' die hij toen jaarlijks met Wim de Bie uitbracht.

De grootmeester vindt het maken van haiku's een goede oefening van het brein net als bij schaken. Hij kan het iedereen aanraden. Hij heeft voor ons vijf tips.

1. Kijk rond en verwonder je
2. Mik op herkenning
3. Elk onderwerp mag, maar kijk uit voor tragiek
4. Dat kan korter: snoeien en stoeien met taal
5. Kantel perspectieven

dat hij zijn appel

geen Adam of Karel noemt

vind ik wel jazzy

Haiku's en schaken

In deze tijden van (on)verplichte quarantaine zijn we naarstig op zoek naar een zinvolle en uitdagende tijdbesteding. Want de dagen zijn lang en de muren komen soms op ons af. Het zelf maken van schaiku's is een mooie en creatieve afleiding en scherpt tevens ons brein, net als bij schaken.

Stichting Het SchaaKKasteel organiseert in samenwerking met Schaaksite.nl

Zelf schaiku's maken

Voor onze serie over zelf schaiku's maken, maken we gebruik van een illustratie van Basho's beroemde haiku over de stilzittende kraai door de Japanse schilder en illustrator Kawanabe Kyōsai (1831 – 1889). Matsuo Basho (1644-1694) was een Zenmaster. Op deze illustratie staat:

*op een dorre tak
is een kraai blijven zitten
in de herfstavond*

Iedereen kan meedoen, iedereen schaakdichter

Iedereen kan wel kleine gedichtjes en versjes schrijven. Het gebeurt zo vaak bij bijzondere gelegenheden. Vaak een kwestie van oefenen en uitproberen. Zo is het ook leuk om te starten met het maken van schaiku's. Als je eenmaal de smaak te pakken hebt is dit misschien nog besmettelijker dan het coronavirus. Daarom dagen we iedereen uit, schakers en niet-schakers, jong en oud, om mee te doen. Dit artikel kan worden **gedownload** om door te sturen naar familie, kennis, collega's, clubleden etc.

Kees van Kooten schreef in vier maanden 575 Haikoots (5-7-5). Hoeveel schaiku's zouden wij met elkaar in zes maanden kunnen maken?

Inzenden van schaiku's

We noemen onze schaakhaiku's dus 'Schaiku's, zoals Van Kooten zijn haiku's 'Haikoots' noemt.

Gegevens : bij voorkeur voornaam, naam en woonplaats. Liever niet anoniem of met pseudoniem.

(Dit is een algemeen geldende regel bij dit soort acties. Bijvoorbeeld bij de ingezonden foto's bij het dagelijkse weerbericht op tv gebeurt dit zo en ook bij ingezonden stukken in de dagbladen. Wij doen **niets** met deze gegevens behoudens publicatie.)

Sluiting van inzenden: 30 september 2020

Publiceren:

Zonder tegen bericht gaan we ervan uit dat de inzending gepubliceerd mag worden, te beginnen op schaaksite.nl. Hieraan kunnen geen rechten worden ontleend.

Bundelen is een optie

De optie wordt opengehouden om het werk te bundelen (afhankelijk van aantal en kwaliteit). E-book, Pdf, of een boekje. Dit alles zonder enig commercieel oogpunt! Daar komen we dan uiteraard nog op terug.

Taal: Bij voorkeur alleen Nederlands

Inzenden kan als volgt:

1. Op schaaksite.nl in de commentaarbox onder de artikelen in de serie *Dichter bij Schaken*
2. Mail: dichterbijschaken@hetschaakkasteel.nl
3. Twitter: @dichterbijschaken

Naast het inzenden van schaiqu's kan ook via deze kanalen worden gereageerd.

Grootmeesterlijk

Wie weet ontdekken we grootmeesterlijke schaiqu's?

Verloting van boeken

De uitgeverij van Kees van Kooten, *De Harmonie*, heeft drie van zijn boeken met *575 Haikoots* ter beschikking gesteld om te verloten onder alle inzenders. (Eerste druk maart 2020.)

Mochten er veel inzendingen komen dan overwegen wij het aantal te verloten boeken te verhogen.

Haikoots waren en zijn schatplichtig aan de haiku – de Japanse versvorm van zeventien lettergrepen, gewoonlijk verdeeld in drie groepjes van respectievelijk vijf, zeven en opnieuw vijf lettergrepen. Waar de oorspronkelijke haiku overwegend gewijd was aan De Natuur, handelt een Haikoot over van alles en nog wat. Deze werkwijze resulteert in originele waarnemingen van ons aller doen en laten. *575 Haikoots* is een ruime en bonte verzameling Haikoots, door Kees van Kooten zelf voorzien van passende foto's.

tk / 29 maart 2020